

บทที่ 4

ลักษณะของคำพิพากษา

ในบทนี้ผู้วิจัยจะจำแนกลักษณะของคำพิพากษาว่าเป็นคำชนิดใดบ้าง โดยศึกษาจากรูปของคำพิพากษา ซึ่งจะกล่าวโดยละเอียดดังต่อไปนี้

4.1 การจำแนกประเภทของคำพิพากษาการเมืองการปกครอง

ดังที่กล่าวมาแล้วในบทที่ 3 ว่า คำพิพากษาที่รวบรวมมาได้จำนวน 196 คำ อาจแยกได้เป็น 2 ประเภท คือ

ก. คำพิพากษาที่ไม่ได้แสดงแนวคิดทางการเมืองการปกครองที่ได้รับอิทธิพลจากตะวันตก ซึ่งมีจำนวน 67 คำ คิดเป็นอัตราร้อยละ 34.18

ข. คำพิพากษาที่แสดงแนวคิดทางการเมืองการปกครองที่ได้รับอิทธิพลจากตะวันตก ซึ่งมีจำนวน 129 คำ คิดเป็นอัตราร้อยละ 65.81

การจำแนกคำพิพากษาออกเป็น 2 ประเภทนี้ ผู้วิจัยใช้ความหมายของคำพิพากษาเป็นเกณฑ์ กล่าวคือ ถ้าคำพิพากษาใดมีความหมายในลักษณะที่เป็นการเมืองการปกครองแบบจารีตของไทยที่มีมาแต่เดิม คำพิพากษานั้นจัดเป็นคำพิพากษาประเภทแรก แต่ถ้าคำพิพากษาใดมีความหมายในลักษณะที่เป็นแนวคิดทางการเมืองการปกครองแบบตะวันตก คำพิพากษานั้นจัดเป็นคำพิพากษาประเภทที่ 2

คำพิพากษาเหล่านี้แสดงให้เห็นการรับแนวคิดใหม่ ๆ ทางด้านการเมืองการปกครองที่เกิดขึ้นอย่างมากมาในช่วงรัชกาลที่ 4 ถึงรัชกาลที่ 7

ตารางต่อไปนี้จะแสดงข้อมูลศัพท์ทั้ง 2 ประเภท ที่พบในแต่ละรัชกาล โดยจะใช้สัญลักษณ์ต่อท้ายศัพท์ ดังนี้

- 1 แทนศัพท์ที่ไม่ได้แสดงแนวคิดทางการเมืองการปกครองที่ได้รับอิทธิพลจากตะวันตก
- 2 แทนศัพท์ที่แสดงแนวคิดทางการเมืองการปกครองที่ได้รับอิทธิพลจากตะวันตก

ในตารางจะแบ่งศัพท์ตามเกณฑ์การจัดกลุ่มข้อมูลที่ได้ให้ไว้ในบทที่ 1

ศูนย์วิทยทรัพยากร
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

ตารางแสดงวิวัฒนาการของศัพท์การเมืองการปกครอง

1. ฝ่ายบริหาร

1.1 บุคคล

1.1.1 ผู้ปกครอง

1.1.1.1 ผู้ปกครองส่วนกลาง

	ร.4	ร.5	ร.6	ร.7
ความหมาย				
1. ราชนี หรือนางกษัตริย์	กวัน ²			
2. วังหน้า หรือองค์รัชทายาท ของพระมหากษัตริย์	อุปราช ¹	อุปราช ¹		
3. ประธานาธิบดี		เปริลิตนต์ ²	เปริลิตนต์ ²	
4. กลุ่มบุคคลซึ่งทำหน้าที่บริหารประเทศ	คอเวอแนนต์ ²	คอเวอแนนต์ ²	คอเวอแนนต์ ²	รัฐบาล ² คณะรัฐมนตรี ²
5. ผู้สำเร็จราชการ	คอเวอเนอร์ ² เยเนรอล	รัฐบาล ² เคาเวอเนอ ²	รัฐบาล ²	
6. บุคคลที่เข้ารับราชการและได้รับ พระราชทานบรรดาศักดิ์	ขุนนาง ¹	ขุนนาง ¹	ขุนนาง ¹	

7. ผู้เป็นใหญ่ฝ่ายทหารและพลเรือน
 และพลเรือน ได้แก่ สมุหนายก
 และสมุหพระกระลาโหม

8. เสนาบดีผู้เป็นหัวหน้าฝ่ายพลเรือน
 และบังคับบัญชาหัวเมืองฝ่ายเหนือ

9. เสนาบดีผู้เป็นหัวหน้าฝ่ายทหาร
 และบังคับบัญชาหัวเมืองฝ่ายใต้

10. ผู้บัญชาการกระทรวง

11. ผู้บัญชาการกระทรวง
 และผู้ที่พระมหากษัตริย์
 ทรงตั้งเป็นที่ปรึกษา

12. หัวหน้าคณะบุคคลซึ่งทำหน้าที่
 บริหารประเทศ

13. ผู้ช่วยเจ้ากระทรวง

อรรคมหาเสนาบดี อรรคมหาเสนาบดี¹

สมุหนายก¹ สมุหนายก¹

สมุหพระกระลาโหม สมุหพระกระลาโหม¹

เสนาบดี¹ เสนาบดี²

มินิเตอร์² รัฐมนตรี²

เสนาบดี²

เสนาบดี²
 รัฐมนตรี²

นายกรัฐมนตรี²

ปลัดทูลฉลอง²

ความหมาย	ร.4	ร.5	ร.6	ร.7
14. เลนาบติลภา	ลูกขุนแคลา ¹			
15. ที่ประชุมปรึกษากฎหมายสำหรับ ประเทศ		รัฐมนตรีสภา ²		
16. ที่ปรึกษาราชการแผ่นดิน	เคาเซิลลอร์ออฟเลตเต ²			อภิรัฐมนตรี ²
17. คณะที่ปรึกษาราชการของพระเจ้าแผ่นดิน				อภิรัฐมนตรีสภา ²
18. ที่ปรึกษาราชการทั่วไป		เยเนรอลแอดไวเวอ ²		
19. ที่ปรึกษาในองค์พระมหากษัตริย์		ปรีวีเคาน์ซิลลอร์ ²	องคมนตรี ²	
20. คณะที่ปรึกษาในองค์พระมหากษัตริย์		ปรีวีเคาน์ซินส์ ²		
21. ที่ปรึกษาว่าด้วยการออก		ลียิตเลตีฟแอดไวเซอ ²		
22. ผู้บังคับบัญชาหมู่ไพร่	เจ้าหมื่น ¹	เจ้าหมื่น ¹		
	มุลนาย ¹	มุลนาย ¹		
	เจ้าภาษี ¹	เจ้าภาษี ¹		
23. บุคคลซึ่งทำการประมุขเพื่อทำหน้าที่				
เก็บภาษีอากรจากราษฎร				

ความหมาย	ร.4	ร.5	ร.6	ร.7
----------	-----	-----	-----	-----

24. ผู้หน้าที่เก็บภาษีอากร	นายอกร ¹	นายอกร ¹		
25. เจ้าพนักงานที่รัฐบาลต่างประเทศตั้งให้เป็นผู้ดูแลผลประโยชน์และคนในบังคับ	กงสุล ²	กงสุล ²	กงสุล ²	กงสุล ²
26. หีบงับใช้ในพระราชวัง	ข้าหลวง ¹	ข้าหลวง ¹		

1.1.1.1.2 ผู้ปกครองส่วนภูมิภาค

ความหมาย	ร.4	ร.5	ร.6	ร.7
1. ตำแหน่งข้าราชการชั้นผู้ใหญ่ซึ่ง พระมหากษัตริย์ทรงแต่งตั้งให้เป็นผู้สำเร็จ ราชการประจำภาค			อุปราช ²	อุปราช ²
2. ผู้บังคับการมณฑล		เรลิเดนต์ ²		
3. ผู้บังคับการมณฑลฝ่าย และมณฑลตะวันตกเฉียงเหนือ		ข้าหลวงเทศาภิบาล ² ข้าหลวงใหญ่ ²	สมุหเทศาภิบาล ²	สมุหเทศาภิบาล ²
4. เจ้าหน้าที่ตรวจราชการฝ่ายบริหารทั่วไป ตามกฤษฎีกาหรือนายกรัฐมนตรึ่มคำสั่ง				ข้าหลวงใหญ่ ¹
5. เจ้าหน้าที่รับผิดชอบและรักษาความสงบ ในมณฑล			ผู้บังคับการมณฑล ²	
6. ผู้ช่วยสมุหเทศาภิบาล		แอดซิชันเรลิเดนต์ ² ปลัดมณฑล ²	ปลัดมณฑล ²	ปลัดมณฑล ²

ความหมาย	ร.4	ร.5	ร.6	ร.7
<p>7. ตำแหน่งข้าราชการที่เป็นเลขานุการ ข้าหลวงเทศาภิบาลซึ่งทำหน้าที่โต้ตอบระหว่างกระทรวงกับจังหวัดและระหว่างมณฑล บางครั้งออกไปตรวจราชการในจังหวัดร่วมกับข้าหลวงเทศาภิบาล</p> <p>8. ข้าราชการซึ่งพระมหากษัตริย์ส่งไปปกครองเมือง</p> <p>9. ข้าราชการที่ไปทำการชั่วคราวยังหัวเมือง</p> <p>10. หัวหน้าผู้ปกครองจังหวัด</p>	ผู้ตั้ง ¹	ข้าหลวง ¹	ข้าหลวง ¹	ข้าหลวง ¹
	เจ้าเมือง ¹	เจ้าเมือง ¹	ผู้ว่าราชการเมือง ²	ผู้ว่าราชการ ²
			ผู้ว่าราชการเมือง ²	ผู้ว่าราชการ ²
			จังหวัด	จังหวัด

มหาดเล็กรามหา

ความหมาย	ร.4	ร.5	ร.6	ร.7
11. ผู้ช่วยผู้ว่าราชการจังหวัด			ปลัดเมือง ² ปลัดจังหวัด	
12. เจ้าหน้าที่ผู้มีหน้าที่ได้สวนคดีในศาล หัวเมือง		ข้าหลวงพิเศษ		
13. ผู้ดูแลรักษาความสงบปราบปรามโจร ผู้ร้ายในจังหวัด	กรมการ ¹	กรมการ ¹	ผู้บังคับกองตำรวจจังหวัด ²	กรมการ ¹
14. เจ้าหน้าที่คณะหนึ่งมีหน้าที่บริหารราชการ ในเมืองหรือจังหวัด				
15. คณะผู้บริหารราชการในจังหวัด	กรมการเมือง ¹			
16. บุคคลซึ่งได้รับแต่งตั้งให้รับผิดชอบ ท้องถิ่น	นายอำเภอ ¹			
17. หัวหน้าผู้ปกครองอำเภอ		กอมมิแซ นายแขวง ²		
18. คณะผู้บริหารราชการในอำเภอ		นายอำเภอ ² กรมการแขวง ¹	นายอำเภอ ²	นายอำเภอ ²

ความหมาย	ร.4	ร.5	ร.6	ร.7
19. ผู้ปกครองตำบลซึ่งเลือกจากผู้ใหญ่บ้าน		กำนัน ²	กำนัน ²	กำนัน ²
20. ผู้ช่วยกำนัน		สารวัตร ²	สารวัตร ²	
21. แพทย์ซึ่งมีหน้าที่รักษาประชาชนในตำบล		ผู้ใหญ่บ้าน ²	แพทย์ประจำตำบล ²	ผู้ใหญ่บ้าน ²
22. ผู้ปกครองหมู่บ้าน		กำนัน ²	ผู้ใหญ่บ้าน ²	
23. ผู้ปกครองหมู่บ้านในเขตมณฑลพายัพ และอีสาน	นายบ้าน ¹ กำนัน ¹	กำนัน ² แกลบ้าน ²	ผู้ใหญ่บ้าน ²	ผู้ใหญ่บ้าน ²
24. ผู้ดูแลคนในเขตบ้านหนึ่ง				

1.1.1.2 ผู้ถูกปกครอง

ความหมาย	ร.4	ร.5	ร.6	ร.7
1. โพรซึ่งขึ้นทะเบียนอยู่ในสังกัด เจ้านายและขุนนาง	ไพร่ลม ¹	ไพร่ลม ¹		
2. ผู้ที่ไม่ได้ลงทะเบียนขึ้นกับนายคนใด จะถูกเกณฑ์แรงงานไปเป็นเวลา 6 เดือนต่อปีโดยขึ้นกับพระมหากษัตริย์	ไพร่หลวง ¹	ไพร่หลวง ¹		
3. ชายฉกรรจ์พลเมืองซึ่งถูกเกณฑ์ ให้รับราชการ	เลก ¹	เลก ¹		
4. ชาวต่างประเทศซึ่งเข้ามาอาศัยใน ประเทศอื่นและอยู่ในความดูแลของ กงสุลชาติตนซึ่งมาประจำอยู่	เลก ¹	ลับเยก ²	คนในบังคับ ²	คนในบังคับ ²
5. พลเมืองกลุ่มหนึ่งซึ่งมีฐานะเป็น ทรัพย์สินส่วนตัวของนายเงิน	ทาส ¹	ทาส ¹		

1.2 หน่วยงาน

1.2.1 หน่วยงานส่วนกลาง

ความหมาย	ร.4	ร.5	ร.6	ร.7
1. หน่วยงานของรัฐบาลแผนกหนึ่งที่มีหัวหน้าเป็นรัฐมนตรี หรือเสนาบดี	กรม ¹	กรม ¹	กระทรวง ²	กระทรวง ²
2. หน่วยงานราชการซึ่งเป็นหน่วยงานใหญ่ มีหน้าที่รับผิดชอบงานฝ่ายต่างๆ มีหัวหน้าเป็นเสนาบดี	(กรม) เมือง ¹	กรม ²	กรม ²	กรม ²
3. หน่วยงานย่อยรองจากกระทรวง	(กรม) วัง ¹	นครบาล ¹	นครบาล ¹	นครบาล ¹
4. หน่วยงานซึ่งรับผิดชอบปกครองท้องที่ปกครองท้องที่ในเมืองหลวง	(กรม) วัง ¹	วัง ¹	วัง ¹	วัง ¹
5. หน่วยงานซึ่งมีหน้าที่รักษาความสงบเรียบร้อยภายในพระราชวัง	(กรม) นา ¹	(กรม) นา ¹	(กรม) นา ¹	(กรม) นา ¹
6. หน่วยงานซึ่งมีหน้าที่ดูแลการเพาะปลูกและผลผลิตในประเทศ	เกษตราธิบดี ¹	เกษตราธิบดี ²	เกษตราธิบดีการ ²	เกษตราธิบดีการ ²

ร.7

ร.6

ร.5

ร.4

ความหมาย

7. หน่วยงานซึ่งทำหน้าที่ติดต่อกับ
ติดต่อกับชาวต่างประเทศและดูแล
หัวเมืองชายฝั่งตะวันออก
8. หน่วยงานซึ่งมีฐานะต่ำกว่ากระทรวง
มีรัฐมนตรีว่าการ
ทชบวง²
9. หน่วยงานซึ่งมีหน้าที่ดูแลการทหารบก
และทหารเรือ
(กรม) ยุทธนาธิการ²
10. หน่วยงานซึ่งมีหน้าที่ดูแลการทหารบก
(กรม) ยุทธนาธิการ²
11. หน่วยงานซึ่งดูแลการทหารเรือ
ทหารเรือ² ทหารเรือ²

ความหมาย	ร.4	ร.5	ร.6	ร.7
12. หน่วยงานซึ่งดูแลการทหารและหัวเมือง ปักชำได้	ร.4	กรละลาใหม่ ²	กรละลาใหม่ ²	กรละลาใหม่ ²
13. หน่วยงานซึ่งมีหน้าที่ดูแลการทหารบก ทหารเรือและเครื่องสรรพาวุธ	กรละลาใหม่ ²	มูรธาธร ²	มูรธาธร ²	มูรธาธร ²
14. หน่วยงานซึ่งดูแลการทหารบก	มูรธาธร ²	ราชเลขานุการ ²	ราชเลขานุการ ²	ราชเลขานุการ ²
15. หน่วยงานซึ่งมีหน้าที่ป้องกันราชอาณาจักร	ราชเลขานุการ ²	ราชเลขานุการ ²	ราชเลขานุการ ²	ราชเลขานุการ ²
16. หน่วยงานซึ่งดูแลการโต้ตอบจดหมาย	ราชเลขานุการ ²	ราชเลขานุการ ²	ราชเลขานุการ ²	ราชเลขานุการ ²
17. หน่วยงานซึ่งรับผิดชอบการตัดสินความ	มูรธาธร ²	มูรธาธร ²	มูรธาธร ²	มูรธาธร ²
18. หน่วยงานซึ่งมีหน้าที่บริหารเศรษฐกิจ	ยติธรรม ²	ยติธรรม ²	ยติธรรม ²	ยติธรรม ²

ความหมาย	ร.4	ร.5	ร.6	ร.7
19. หน่วยงานซึ่งดูแลการศึกษาและศาสนา		ธรรมการแลการศึกษาธิการ ² ศึกษาธิการ ² ธรรมการ ²	ศึกษาธิการ ² ศึกษาธิการ ²	ศึกษาธิการ ² ธรรมการ ²
20. หน่วยงานซึ่งดูแลการไปรษณีย์โทรเลข		โทรเลขและไปรษณีย์ ²		
21. หน่วยงานซึ่งดูแลการก่อสร้างและไปรษณีย์		โยธาธิการ ²	โยธาธิการ ²	
22. หน่วยงานซึ่งดูแลการก่อสร้างต่าง ๆ		คมนาคม ²	คมนาคม ²	คมนาคม ²
23. หน่วยงานซึ่งดูแลการค้า		โยธาธิการ ²	โยธาธิการ ²	
24. หน่วยงานซึ่งดูแลการคมนาคมและการค้าขาย		คมนาคม ²	พาณิชย ²	คมนาคมแล ² พาณิชยการ
25. หน่วยงานซึ่งดูแลการลาธารณสุขประจำท้องถิ่น		สุขาภิบาล ²	สุขาภิบาล ²	
26. รูปแบบการปกครองบ้านเมืองซึ่งแบ่งการบริหารประเทศเป็น 4 หน่วยได้แก่ เวียง วัง คลัง นา		จตุลคมภ ¹		

ความหมาย	ร.4	ร.5	ร.6	ร.7
27. หน่วยงานซึ่งดูแลติดต่อกับต่างประเทศ		ว่าการต่างประเทศ ²	การต่างประเทศ ²	การต่างประเทศ ²
28. หน่วยงานซึ่งดูแลการเงินของแผ่นดิน		พระคลังมหาสมบัติ	พระคลังมหาสมบัติ	พระคลังมหาสมบัติ
29. หน่วยงานซึ่งมีหน้าที่ปกครองหัวเมืองฝ่ายเหนือ	มหาดไทย ¹	สมบัติ	สมบัติ	สมบัติ
30. หน่วยงานซึ่งมีหน้าที่ปกครองดูแลอาณาจักรยกเว้นกรุงเทพฯ	มหาดไทย ¹	มหาดไทย ²	มหาดไทย ²	มหาดไทย ²
31. หน่วยงานซึ่งมีหน้าที่รักษาความสงบเรียบร้อยภายในอาณาจักรและบริการสาธารณสุข				มหาดไทย ²

1.2.2 หน่วยงานส่วนภูมิภาค

	ร.4	ร.5	ร.6	ร.7
ความหมาย				
1. เมืองซึ่งเป็นเมืองขึ้น	หัวเมืองขึ้น ¹	กอโลน ² หัวเมืองขึ้น ² เมืองขึ้น ²		
2. เมืองซึ่งอยู่ใต้การปกครองของเมืองอื่น			ประเทศราช ²	
3. เมืองซึ่งสวามิภักดิ์กับเมืองอื่น ต้องส่งเครื่องราชบรรณาการมา ตามกำหนดเวลา	ประเทศราช ¹	ประเทศราช ¹		
4. เมืองซึ่งขึ้นกับเมืองใหญ่	เมืองจัตวา ¹	เมืองจัตวา ¹		
5. หัวเมืองสำคัญรองจากเมืองเอก	เมืองโท ¹			
6. หัวเมืองหน้าด่านสำคัญ	เมืองเอก ¹			
7. หัวเมืองสำคัญรองจากเมืองโท	เมืองตรี ¹			
8. เมืองต่างทงภายในอาณาจักรซึ่งมิใช่เมืองหลวง	หัวเมือง ¹	หัวเมือง ¹	หัวเมือง ¹	

ความหมาย	ร.4	ร.5	ร.6	ร.7
9. หน่วยการปกครองซึ่งรวมมณฑลหลายมณฑลเข้าด้วยกัน		มณฑล ²	ภาค ²	ภาค ²
10. หน่วยการปกครองส่วนภูมิภาคซึ่งรวมเมืองเมืองหลายเมืองเข้าด้วยกัน			มณฑล ²	มณฑล ²
11. บริเวณที่กำหนดไว้เป็นเขตปกครองมีเจ้าเมืองเป็นผู้ปกครอง	เมือง ¹	เมือง ²	เมือง ²	จังหวัด ²
12. หน่วยการปกครองส่วนภูมิภาคของไทยประกอบด้วยหลายอำเภอ			จังหวัด ²	จังหวัด ²
13. เขตตำบลที่เคยเรียกว่าเมือง			เมือง ²	
14. บริเวณซึ่งกำหนดให้เป็นเขตปกครองเขตหนึ่ง	แขวง ¹		จังหวัด ²	
15. บริเวณที่กำหนดไว้เป็นแห่งมีนายอำเภอเป็นผู้ดูแล	อำเภอ ¹		เมือง ²	
16. หน่วยการปกครองส่วนภูมิภาคจากเมืองใช้เรียกในมณฑลพม่าและอิสลาม		แขวง ²		
17. หน่วยการปกครองส่วนภูมิภาคจากเมืองเมืองหรือจังหวัด		อำเภอ ²	อำเภอ ²	อำเภอ ²

ความหมาย	ร.4	ร.5	ร.6	ร.7
18. หน่วยการปกครองส่วนภูมิภาคซึ่งมีขนาดเล็กกว่าอำเภอ เดิมอยู่ในการปกครองของอำเภอ แต่ไม่สามารถปกครองได้ทั่วถึงจึงแยกเป็นกิ่งอำเภอ	กิ่งอำเภอ ²	กิ่งอำเภอ ²	กิ่งอำเภอ ²	กิ่งอำเภอ ²
19. หน่วยการปกครองส่วนภูมิภาคของจากอำเภอ ประกอบด้วยหมู่บ้านหลายหมู่บ้านมีกำนันเป็นผู้ปกครอง	ตำบล ²	ตำบล ²	ตำบล ²	ตำบล ²
20. บริเวณที่ตั้งบ้านเรือนตั้งแต่ 2 เรือนขึ้นไป	บ้าน	หมู่บ้าน ²	หมู่บ้าน ²	หมู่บ้าน ²
21. หน่วยการปกครองรองจากตำบลมีผู้ใหญ่บ้านเป็นผู้ปกครอง	หมู่บ้าน ²	หมู่บ้าน ²	หมู่บ้าน ²	หมู่บ้าน ²
22. รูปแบบการปกครองท้องถิ่นรูปแบบหนึ่ง	สุขาภิบาล ²	สุขาภิบาล ²	สุขาภิบาล ²	สุขาภิบาล ²
23. การปกครองท้องถิ่นซึ่งให้ประชาชนปกครองตนเองยังไม่ถึงเทศบาล	เทศบาลนคร ²	เทศบาลเมือง ²	เทศบาลตำบล ²	สุขาภิบาล ²

1.3 หลักการและวิธีการปกครอง

1.3.1 ระบบการปกครอง

ความหมาย	ร.4	ร.5	ร.6	ร.7
1. ลักษณะปกครองด้วยคณะหรือพรรค				ปาร์ตี้ลิสต์ ²
2. ระบบราชาธิปไตยที่กษัตริย์อยู่ใต้กฎหมาย				ลิมเต็ดมอนาธิปไตย ²
3. ระบบปกครองซึ่งพระมหากษัตริย์มีอำนาจเด็ดขาด				สมบูรณาญาสิทธิราชย์ ²
4. รัฐซึ่งเป็นของประชาชน				รีพับลิค ²
5. การปกครองซึ่งมาจากประชาชน				ประชาธิปไตย ² ประชาธิปไตย ²

1.3.2 กฎระเบียบในการปกครอง

	ร.4	ร.5	ร.6	ร.7
ความหมาย				
1. กฎหมายสูงสุดที่ใช้ในการปกครองประเทศ			คอนสติตูชัน ²	รัฐธรรมนูญ ²
2. กฎซึ่งประกาศใช้ในย่านบ้านเมืองเกิดเหตุการณั้คับขัน		มาฆลลอ ²	กฎอัยการศึก ²	กฎอัยการศึก ²
3. ข้อบังคับเกี่ยวกับราชประเพณีอันมีระเบียบแบบแผนซึ่งพระมหากษัตริย์และพระบรมวงศานุวงศ์ยึดถือปฏิบัติในพระราชสำนัก		กฎมณเฑียรบาล ²	กฎมณเฑียรบาล ²	กฎมณเฑียรบาล ²
4. ข้อบังคับซึ่งเจ้ากระทรวงได้ตราขึ้นเพื่อใช้บังคับ		กฎเสนาบดี ²	กฎเสนาบดี ²	กฎเสนาบดี ²
5. วิธีการลอบลวนผู้ต้องหา		จารีตนครบาล ¹		กฎกระทรวง ²
6. กฎหมายที่พระมหากษัตริย์ทรงตราขึ้นโดยคำแนะนำของเสนาบดี		พระราชกฤษฎีกา ¹	พระราชกฤษฎีกา ¹	พระราชกฤษฎีกา ²
7. ข้อบังคับซึ่งออกตามความในพระราชบัญญัติ				

ความหมาย	ร.4	ร.5	ร.6	ร.7
8. บทบัญญัติที่พระมหากษัตริย์ทรงตราขึ้น เป็นกฎหมาย	พระราชบัญญัติ ¹	พระราชบัญญัติ ¹	พระราชบัญญัติ ¹	พระราชบัญญัติ ¹
9. คำสั่งของผู้มีอำนาจสูงสุดใน เพื่อกำหนดให้ราษฎรกระทำการ อย่างใดอย่างหนึ่ง	กฎหมาย ¹	กฎหมาย ¹	กฎหมาย ¹	กฎหมาย ¹
10. สิ่งที่พระมหากษัตริย์ทรงตราขึ้น โดยคำแนะนำยินยอมของรัฐสภา				กฎหมาย ²
11. กฎหมายประเภทหนึ่งซึ่งพระมหากษัตริย์ ทรงตราไว้		พระราชกำหนด ²	พระราชกำหนด ²	พระราชกำหนด ²
12. ประมวลกฎหมาย		กฎหมายได้ ²		

1.3.3 หนังสือทางราชการ
ก. สิ่งที่ใช้เป็นหลักฐาน

ความหมาย	ร.4	ร.5	ร.6	ร.7
1. การเอามือทาบลงบนกระดาษแล้วขีดเส้นที่ปลายนิ้วขีดหนึ่งทีสันมีขีดหนึ่งใช้เป็นหลักฐานในกรณีที่เกิดสงสัยต่อการพิสูจน์เจ้าของหนังสือนั้น	แกงไต	แกงไต		
2. หนังสืออนุญาตให้บุคคลใดบุคคลหนึ่งไม่ต้องถูกเกณฑ์แรงงานหรือเสียภาษี	ตราภูมิ			
3. หนังสือสำหรับที่ดินซึ่งเจ้านันกงงานออกให้เจ้าของนาเพื่อประโยชน์ในการเก็บอากรค่านา	ตราแดง	ตราแดง		
4. หนังสือสำคัญที่แสดงว่าได้รับการแลกแล้ว				หนังสือคุ้มลัก
5. กระดาษแผ่นยาวที่ใช้จดบัญชีชื่อเลข				หางว่าว

ความหมาย ร.4 ร.5 ร.6 ร.7

6. หนังสือแสดงการยอมให้เข้าครอบครองที่ดิน ใบจอง!
7. เอกสารสำคัญในการครอบครองที่ดิน ใบหยียบยา!
8. นิติซึ่งบันทึกจำนวนคน ชื่อของบุคคล บานูชีสามโนครวี บานูชีสามโนครวี! สามโนครวี!
แต่ละครัวเรือน
9. เครื่องหมายที่ผูกซื้อคนเงินเป็น ปี¹
หลักฐานว่าคนเงินเสียเงินแทนการเกณฑ์
แรงงานแล้ว

ข. สิ่งที่น่าสนใจที่ใช้ติดต่อกัน

ความหมาย	ร.4	ร.5	ร.6	ร.7
1. หนังสือที่เสนาบดีออก	ตรา ¹			
2. หนังสือราชการซึ่งส่วนกลาง มีไปยังหัวเมือง	ท้องตรา ¹ คู่อักษร ¹	ท้องตรา ¹ คู่อักษร ¹ ลาตรา ¹		
3. หนังสือราชการ	บัตรหมาย ¹	บัตรหมาย ¹		
4. หนังสือราชการที่หัวเมืองมีมาถึงส่วนกลาง	ใบบอก ¹	ใบบอก ¹	ใบบอก ¹	ใบบอก ¹

1.3.4 สิ่งที่ได้รับจากประชาชน

ความหมาย	ร.4	ร.5	ร.6	ร.7
1. ค่าสิ่งของซึ่งเก็บตามจำนวนสินค้า	พาสี ¹	ภาษี ¹	ภาษี ¹	ภาษี ¹
2. สิ่งของซึ่งเก็บจากบุคคลแทน การเกณฑ์แรงงาน	ส่วย ¹	ส่วย ¹		
3. อากฐ์ซึ่งเรียกเก็บจากต้นไม้	ลมผักคร ¹	ลมผักคร ¹	ลมผักคร ¹	
4. เงินที่ขายฉกรรจ์เสียให้รัฐบาลในการที่ ไม่ต้องถูกเกณฑ์เข้ารับราชการ	ค่าราชการ ¹	ค่าราชการ ¹	ค่าราชการ ¹	รับราชการ ¹
5. ด่านภาษี	ขนอน ¹		รับราชการ ¹	รับราชการ ¹

1.3.5 สิทธิอำนาจต่างๆ ของประชาชน

ความหมาย	ร.4	ร.5	ร.6	ร.7
1. อำนาจอันชอบธรรมของบุคคลตามกฎหมาย				พทธ 2
2. อำนาจทางกฏการศาลในการพิจารณาคดี				อำนาจตุลาการ 2
3. อำนาจในการปกครองประเทศ				อำนาจบริหาร 2
4. อำนาจในการออกกฎหมาย				อำนาจนิติบัญญัติ 2
5. อำนาจสูงสุดในการปกครองประเทศ ซึ่งประกอบด้วย อำนาจนิติบัญญัติ อำนาจบริหาร และอำนาจตุลาการ				อำนาจตุลาการ 2
6. ความเป็นอิสระไม่ขึ้นต่อผู้ใด		ลิมบาตี 2	เสรีภาพ 2	เสรีภาพ 2
7. การไม่ขึ้นต่อผู้ใด	เอกราช 2	ศักดิ์นา 1		เอกราช 2
8. ระบบการกำหนดศักดิ์ด้วยตัวเลข เพื่อบอกสถานะของคนในแผ่นดิน ตั้งแต่พระมหากษัตริย์ - ทาส	ศักดิ์นา 1	ศักดิ์นา 1	ศักดิ์นา 1	

2. ฝ่ายนิติบัญญัติ

2.1 บุคคล

ความหมาย ร.4 ร.5 ร.6 ร.7

1. ผู้สนใจและเชี่ยวชาญด้านการเมือง

ปอลิติเซียน²

2. พรรค หรือ คณะ

นักวิชาการเมือง²

3. กลุ่มบุคคลซึ่งรวมตัวกันเพื่อการเมือง
เพื่อการเมือง

ปาร์ตี²

4. บุคคลซึ่งราษฎรเลือกให้เป็นผู้แทนของตน
เพื่อบริหารบ้านเมือง

โปลิตีกัลปาคี²

เมมเบอร์ปาลิยเมนต์²

คณะการเมือง²

คณะพรรคการเมือง²

ผู้แทนราษฎร²

สมาชิกสภาผู้แทน²

ราษฎร

5. บุคคลที่ไม่เห็นด้วยกับหลักการหรือข้อเสนอ

ผู้คัดค้าน²

6. กระบวนการในคณะนคราภิบาลของคูลิตธานี

เชษฐบุรีษ²

ซึ่งรัชกาลที่ 6 ทรงใช้ทดลองระบอบประชาธิปไตย

7. ผู้ทำหน้าที่เป็นผู้ดำเนินการประชุมสภาผู้แทนราษฎร

ประธานของสภา²

8. ผู้ทำหน้าที่ช่วยประธานผู้ดำเนินการประชุมสภาผู้แทนราษฎร

รองประธาน²

และเป็นผู้ดำเนินการเมื่อประธานไม่อยู่ในที่ประชุม

2.3 วิธีกร

ความหมาย	ร.4	ร.5	ร.6	ร.7
1. การแสดงความคิดเห็นที่ตรงกันข้ามหรือไม่เห็นด้วย		ไปรเตด ²		คัดค้าน ²
2. หัวข้อเรื่องราวที่เสนอในการประชุม				กุตต ²
3. ลงคะแนนเลือกบุคคลเป็นผู้แทนของตน				เลือกตั้ง ²
4. การประชุมซึ่งจัดขึ้นเป็นพิเศษนอกเหนือการประชุมตามปกติ				ประชุมพิเศษ ²
5. การประชุมซึ่งกำหนดตามวาระที่กำหนดว่าจะจัดปีละกี่ครั้ง				สัมมนา:ประชุม ²
6. การออกเสียงลงมติเรื่องใดโดยไม่เปิดเผยว่าผู้ใดมีความเห็นอย่างไร				ลงต:ไม่ทกน ²

3. ฝ่ายตุลาการ

3.1 บุคคล

ความหมาย	ร.4	ร.5	ร.6	ร.7
1. ผู้ชำระตัดสินความซึ่งทั้งโจทก์ และจำเลยยินยอมพร้อมใจกันตั้งให้ตัดสินความ	อนญาโตตุลาการ ²	อนญาโตตุลาการ ²	อนญาโตตุลาการ ²	อนญาโตตุลาการ ²
2. ผู้พิจารณาตัดสินคดี	ผู้พิพากษา ¹	ผู้พิพากษา ²	ผู้พิพากษา ²	ผู้พิพากษา ²
3. คณะผู้พิพากษาตัดสินคดี	ลูกขุนศาลหลวง			
4. เจ้าหน้าที่รับผิดชอบในเรื่องการไต่สวน พิจารณาคดี	อัยการ ²	อัยการ ²	อัยการจังหวัด ²	อัยการมณฑล ²

3.2 หน่วยงาน

ความหมาย	ร.4	ร.5	ร.6	ร.7
1. ศาลข้าราชการประจำมณฑล		ศาลมณฑล ²	ศาลมณฑล ²	ศาลมณฑล ²
2. ศาลข้าราชการชั้นสุดท้าย		ศาลฎีกา ²		
3. ศาลข้าราชการประจำจังหวัด		ศาลเมือง ²	ศาลเมือง ²	ศาลจังหวัด ²
4. ศาลข้าราชการท้องถิ่นอำเภอ		ศาลแขวง ²	ศาลจังหวัด ²	ศาลจังหวัด ²

ศูนย์วิจัยทรัพยากร
กรมมหาวิทยาลัย

3.3 หนังสือทางราชการ

ความหมาย ร.4 ร.5 ร.6 ร.7

1. คำร้องทุกข์ที่ยื่นถวายพระเจ้าแผ่นดิน

ฎีกา¹

ฎีกา¹

ฎีกา¹

ศูนย์วิทยทรัพยากร
 าลงกรณ์มหาวิทาลัย

4.2 ลักษณะของศัพท์การเมืองการปกครอง

ในการจำแนกลักษณะของศัพท์เป็นชนิดต่างๆ ผู้วิจัยใช้เกณฑ์ 2 ประการ ดังต่อไปนี้

- ก. ศัพท์นั้นเป็นคำไทยหรือยืมมาจากภาษาอื่น
- ข. ศัพท์นั้นเป็นคำเดี่ยวหรือคำประสม

การจำแนกว่าเป็นคำใดเป็นคำไทย และคำใดเป็นคำยืมจากภาษาใด ผู้วิจัยศึกษาข้อมูลของศัพท์จาก ปทานุกรมกระทรวงธรรมการ และพจนานุกรมฉบับราชบัณฑิตยสถาน 2525 เมื่อทราบว่าเป็นคำยืมจากภาษาใด ผู้วิจัยจะตรวจสอบคำและความหมายเดิม' ของศัพท์จากเอกสาร ต่อไปนี้

1. พจนานุกรมบาลี - ไทย โดย ป. หลงสมบุญ
2. ลัทธิ - ไทย - อังกฤษ อภิธาน กรมวิชาการ กระทรวงศึกษาธิการ
3. พจนานุกรมไทย - เขมร เล่ม 1-2 โดย กาญจนา นาคสกุล
4. พจนานุกรมเขมร - ไทย เล่ม 1-5 โดย บรรจบ พันธุเมธา

เมื่อศึกษารูปศัพท์ในตารางข้างต้น จะเห็นว่ามียุคศัพท์อยู่ 4 ชนิด คือ 1. คำที่สร้างขึ้นแทนความคิดที่เกิดขึ้น 2. คำยืมโดยการทับศัพท์ 3. คำที่ยืมมาใช้โดยการแปลงรูปศัพท์ 4. คำที่กำหนดขึ้นตามความหมายที่ยืมมา ผู้วิจัยพบว่า ศัพท์ที่ไม่ได้แสดงแนวคิดทางการเมืองการปกครองที่ได้รับอิทธิพลจากตะวันตก และ ศัพท์ที่แสดงแนวคิดที่ได้รับอิทธิพลจากตะวันตก เป็นศัพท์ต่างชนิดกัน ดังจะกล่าวโดยละเอียดดังต่อไปนี้

1. ดูที่มาและความหมายเดิมของศัพท์ในภาคผนวก ข

4.2.1 ลักษณะของศัพท์ที่ไม่ได้แสดงแนวคิดทางการเมืองการปกครองที่ได้
รับอิทธิพลจากตะวันตก

ศัพท์ประเภทนี้เป็นศัพท์ที่มีใช้อยู่แล้วก่อนการแผ่ขยายของอิทธิพล
แนวคิดทางการเมืองการปกครองจากตะวันตก

เมื่อศึกษาจากรูปศัพท์ จะพบว่า ศัพท์กลุ่มนี้เป็นคำที่สร้างขึ้นแทน
ความคิดที่เกิดขึ้น และ เมื่อใช้เกณฑ์การจำแนกลักษณะของศัพท์ จำแนกศัพท์
ผู้วิจัยพบว่า อาจจำแนกคำในกลุ่มนี้ออกเป็น 5 กลุ่ม คือ คำไทย คำบาลี
สันสกฤต คำเขมร คำประสม และ คำที่ไม่ทราบที่มา ดังจะกล่าวโดย
ละเอียดดังต่อไปนี้

ก. คำไทย ได้แก่

ฝ่ายบริหาร

ผู้ถูกปกครอง

เลข ปราภฏในสมัยรัชกาลที่ 4 และ 5

หน่วยงานส่วนกลาง

ท่า(กรม) ปราภฏในสมัยรัชกาลที่ 4 และ ต้นรัชกาลที่ 5

นา (กรม) ปราภฏในสมัยรัชกาลที่ 4

เมือง (กรม,กระทรวง) ปราภฏในสมัยรัชกาลที่ 5

วัง (กรม,กระทรวง) ปราภฏในสมัยรัชกาลที่ 4,5,6 และ 7

หน่วยงานส่วนภูมิภาค

บ้าน ปราภฏในสมัยรัชกาลที่ 4

เมือง ปราภฏในสมัยรัชกาลที่ 5 และ 6

สิ่งที่รัฐเก็บจากประชาชน

ส่วย หรือ สรว่วย ปราภฏในสมัยรัชกาลที่ 4 และ 5

ข. คำบาลี สันสกฤต การนำคำบาลีสันสกฤตมาใช้มี 2 ลักษณะ คือ ยืมคำมาใช้เลย และ ยืมคำมาแล้วนำคำมาสร้างคำใหม่โดยวิธีการประสมคำ ดังนี้

- คำเดี่ยว

ฝ่ายบริหาร

ผู้ปกครองส่วนกลาง

อุปราช   ปรากฏในสมัยรัชกาลที่ 4, 5

ผู้ถูกปกครอง

ทาส   ปรากฏในสมัยรัชกาลที่ 4, 5

สิ่งที่รัฐเก็บจากประชาชน

สมพัตลร   สมภักคร หรือ สมพักคร   ปรากฏในสมัยรัชกาลที่ 4, 5, 6 และ 7

ฝ่ายตุลาการ

หนังสือราชการ

ฎีกา   ปรากฏในสมัยรัชกาลที่ 4, 5 และ 6

- คำประสม มี 3 ลักษณะ ได้แก่
- ประสมในลักษณะคำประสม มีดังนี้

ฝ่ายบริหาร

กฎระเบียบที่ใช้ปกครอง

จารีตนครบาล   ปรากฏในสมัยรัชกาลที่ 5

พระราชบัญญัติ   ปรากฏในสมัยรัชกาลที่ 4, 5, 6 และ 7

- คำประสมในลักษณะสมาส มีดังนี้

ฝ่ายบริหาร

ผู้ปกครองส่วนกลาง

สมุหนายก   ปรากฏในสมัยรัชกาลที่ 4 และ 5

เสนาบดี   ปรากฏในสมัยรัชกาลที่ 4

อรรคมหาเสนาบดี   ปรากฏในสมัยรัชกาลที่ 4 และ 5

หน่วยงานส่วนกลาง

จตุสดมภ์ ปรากฏในสมัยรัชกาลที่ 5
นครบาล (กระทรวง) ปรากฏในสมัยรัชกาลที่ 4, 5 และ 6

หน่วยงานส่วนภูมิภาค

ประเทศราช ปรากฏในสมัยรัชกาลที่ 4, 5

สิ่งที่เจ้าหน้าที่ใช้ติดต่อกัน

ศุภอักษร ปรากฏในสมัยรัชกาลที่ 4, 5

- ประสมในลักษณะสมาลและมีสนธิ มีดังนี้

ฝ่ายบริหารสิ่งที่รัฐเก็บจากประชาชน

รัชชูปการ ปรากฏในสมัยรัชกาลที่ 6 และ 7

ค. คำเขมร การนำคำเขมรมาใช้มี 2 ลักษณะ คือ ยืมคำมาใช้เลย และ ยืมคำมาแล้วนำคำมาสร้างคำใหม่โดยวิธีการประสมคำ ดังนี้

- คำเดี่ยว

ฝ่ายบริหารผู้ปกครองส่วนกลาง

ขุนนาง ปรากฏในสมัยรัชกาลที่ 4, 5, 6

หน่วยงานส่วนภูมิภาค

แขวง ปรากฏในสมัยรัชกาลที่ 4

อำเภอ ปรากฏในสมัยรัชกาลที่ 4

สิ่งที่ใช้เป็นหลักฐาน

แกงไต ปรากฏในสมัยรัชกาลที่ 4 และ 5

ตรา ปรากฏในสมัยรัชกาลที่ 4

พาสี หรือ ภาณี ปรากฏในสมัยรัชกาลที่ 4, 6, 5 และ 7

- คำประสม

ฝ่ายบริหารสิ่งที่ใช้เป็นหลักฐาน

ตรากรม   ปรากฏในสมัยรัชกาลที่ 4

ง. คำประสม ได้แก่

- คำไทยประสมคำไทย   มีดังนี้

ผู้ปกครองส่วนกลาง

เจ้าหมื่น   ปรากฏในสมัยรัชกาลที่ 4 และ 5

ผู้ปกครองส่วนภูมิภาค

เจ้าเมือง   ปรากฏในสมัยรัชกาลที่ 4 และ 5

เจ้าหมื่น   ปรากฏในสมัยรัชกาลที่ 4, 5

นายบ้าน   ปรากฏในสมัยรัชกาลที่ 4

ผู้รั้ง   ปรากฏในสมัยรัชกาลที่ 4

ผู้ถูกปกครอง

ไพร่สม   ปรากฏในสมัยรัชกาลที่ 4 และ 5

ไพร่หลวง   ปรากฏในสมัยรัชกาลที่ 4 และ 5

หน่วยงานส่วนภูมิภาค

เมืองชั้น   ปรากฏในสมัยรัชกาลที่ 5

หัวเมือง   ปรากฏในสมัยรัชกาลที่ 4, 5 และ 6

หัวเมืองชั้น   ปรากฏในสมัยรัชกาลที่ 4 และ 5

สิ่งที่ใช้เป็นหลักฐาน

ใบจอง   ปรากฏในสมัยรัชกาลที่ 5

ใบเหยียบยา   ปรากฏในสมัยรัชกาลที่ 5

หนังสือคัมลัศ   ปรากฏในสมัยรัชกาลที่ 4

หางว่าว   ปรากฏในสมัยรัชกาลที่ 4 และ 5

ใบนอก   ปรากฏในสมัยรัชกาลที่ 4, 5, 6 และ 7

สำมะโนครัว   ปรากฏในสมัยรัชกาลที่ 7

ฝ่ายตุลาการบุคคล

ลูกขุน   ปรากฏในสมัยรัชกาลที่ 4 และ 5

- คำบาลีสันสกฤตประสมเขมร   มีดังนี้

ฝ่ายบริหารผู้ปกครองส่วนกลาง

สมุหพระกระลาโหม   ปรากฏในสมัยรัชกาลที่ 4 และ 5

ผู้ปกครองส่วนภูมิภาค

กรมการ   ปรากฏในสมัยรัชกาลที่ 4, 5, 6 และ 7

สิ่งที่เจ้าหน้าที่ใช้ติดต่อกัน

สารตรา   ปรากฏในสมัยรัชกาลที่ 5

- คำไทยประสมกับบาลีสันสกฤต   มีดังนี้

ศัพท์ฝ่ายบริหารบุคคลผู้ปกครองส่วนกลาง

นายอากร   ปรากฏในสมัยรัชกาลที่ 4, 5

ลูกขุนณศาลา   ปรากฏในสมัยรัชกาลที่ 4

ผู้ปกครองส่วนภูมิภาค

ข้าหลวงพิเศษ   ปรากฏในสมัยรัชกาลที่ 5

มหาดเล็กรายงาน   ปรากฏในสมัยรัชกาลที่ 5

หน่วยงานหน่วยงานส่วนภูมิภาค

เมืองจัตวา   ปรากฏในสมัยรัชกาลที่ 4, 5

เมืองตรี   ปรากฏในสมัยรัชกาลที่ 4

เมืองโท   ปรากฏในสมัยรัชกาลที่ 4

เมืองเอก   ปรากฏในสมัยรัชกาลที่ 4

หลักการและวิธีการกฎระเบียบในการปกครอง

กฎหมาย   ปรากฏในสมัยรัชกาลที่ 4, 5, 6 และ 7

หนังสือทางราชการสิ่งที่เจ้าหน้าที่ใช้ติดต่อกัน

บัตรหมาย   ปรากฏในรัชกาลที่ 4 และ 5

สิ่งที่รัฐเก็บจากประชาชน

ค่าราชการ   ปรากฏในสมัยรัชกาลที่ 4, 5 และ 6

สิทธิ อำนาจของประชาชน

ศักดินา   ปรากฏในสมัยรัชกาลที่ 4, 5, 6

ศัพท์ฝ่ายตุลาการผู้ปกครอง

ลูกขุนศาลหลวง   ปรากฏในสมัยรัชกาลที่ 4

- คำไทยประสมเขมร   มีดังนี้

ศัพท์ฝ่ายบริหารบุคคลผู้ปกครองส่วนกลาง

เจ้าภาษี   ปรากฏในสมัยรัชกาลที่ 4 และ 5

มูลนาย   ปรากฏในสมัยรัชกาลที่ 4 และ 5

ผู้ปกครองส่วนภูมิภาค

นายอำเภอ   ปรากฏในสมัยรัชกาลที่ 4

สิ่งที่ใช้เป็นหลักฐาน

ตราแดง   ปรากฏในสมัยรัชกาลที่ 4 และ 5

ท้องตรา   ปรากฏในสมัยรัชกาลที่ 4 และ 5

- คำไทยประสมบาลีสันสกฤตและเขมร มีดังนี้

ศัพท์ฝ่ายบริหาร

บุคคล

ผู้ปกครองส่วนภูมิภาค

กรรมการเมือง   ปรากฏในสมัยรัชกาลที่ 4

กรรมการแขวง   ปรากฏในสมัยรัชกาลที่ 5

จ. คำที่ไม่ทราบที่มาแน่ชัด มีดังนี้

ศัพท์ฝ่ายบริหาร

สิ่งที่ใช้เป็นหลักฐาน

ปี   ปรากฏในสมัยรัชกาลที่ 4, 5

สิ่งที่รัฐเก็บจากประชาชน

ขนอน   ปรากฏในรัชกาลที่ 4

จากข้อมูลศัพท์ที่ไม่ได้แสดงแนวคิดทางการเมืองการปกครองที่ได้
รับอิทธิพลจากตะวันตกที่ยกมานี้ สามารถจำแนกลักษณะของคำในแต่ละรัชกาล
ได้ ดังจะเห็นจากตารางต่อไปนี้
แต่ละรัชกาลได้ ดังนี้

ศูนย์วิทยทรัพยากร
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

ลักษณะของคำ	รัชกาล			
	ร.4	ร.5	ร.6	ร.7
คำไทยเดี่ยว (9)	8	4	-	-
คำบาลีสันสกฤตเดี่ยว (4)	4	4	2	1
คำบาลีสันสกฤตประสม				
ในลักษณะคำประสม (1)	-	1	-	-
คำบาลีสันสกฤตประสม				
ในลักษณะสมาส (6)	5	5	-	-
คำบาลีสันสกฤตประสม				
ในลักษณะสมาสมีสณธิ (1)	-	-	1	1
คำเขมรเดี่ยว (4)	4	3	2	1
คำเขมรประสมเขมร (1)	1	-	-	-
คำไทยประสมไทย (16)	12	12	2	2
คำไทยประสมบาลีสันสกฤต (13)	11	8	3	1
คำไทยประสมเขมร (4)	4	4	-	-
คำบาลีสันสกฤตประสมเขมร (4)	3	3	1	1
คำไทยประสมบาลีสันสกฤตและเขมร (2)	1	1	-	-
คำที่ไม่ทราบที่มา (2)	2	1	-	-
รวม (67)	55	38	8	6

จะสังเกตเห็นได้ว่า คำศัพท์ที่ไม่ได้แสดงแนวคิดทางการเมือง การปกครองที่ได้รับอิทธิพลจากตะวันตก จะพบมากในสมัยรัชกาลที่ 4 และ 5 และจะน้อยลงในสมัยรัชกาลที่ 6 และ 7 ซึ่งเป็นช่วงที่ได้รับอิทธิพลจากตะวันตกเข้ามาอย่างเต็มที่

4.2.2 ลักษณะของศัพท์ที่แสดงแนวคิดทางการเมืองการปกครองที่ได้รับอิทธิพลจากตะวันตก

เมื่อศึกษารูปศัพท์ในกลุ่มนี้แล้ว ผู้วิจัยพบว่าประกอบด้วยศัพท์ 3 ลักษณะ ดังนี้ 1. คำยืมโดยการทับศัพท์ 2. คำที่ยืมมาใช้โดยการแปรรูปศัพท์ 3. คำที่กำหนดขึ้นตามความหมายที่ยืมมา ซึ่งจะกล่าวโดยละเอียดดังต่อไปนี้

1. คำยืมโดยการทับศัพท์ (Loan Words) เป็นการยืมศัพท์จากภาษาอังกฤษหรือฝรั่งเศส มาใช้ในลักษณะทับศัพท์ ดังนี้

ฝ่ายบริหาร

ผู้ปกครองส่วนกลาง

กงสุล มาจากภาษาอังกฤษว่า Consul

ปรากฏในสมัยรัชกาลที่ 4, 5, 6 และ 7

ควีน มาจากภาษาอังกฤษว่า queen

ปรากฏในสมัยรัชกาลที่ 4

คอเวนแนนต์ คอเวอนแนนต์ มาจากภาษาอังกฤษว่า

Government ปรากฏในสมัยรัชกาลที่ 4, 5

เคาน์ซิลลอร์ ออฟสแตต มาจากภาษาอังกฤษว่า Councilors

of State ปรากฏในสมัยรัชกาลที่ 5

เคานเวอเนอ มาจากภาษาอังกฤษว่า Govenor

ปรากฏในสมัยรัชกาลที่ 5

ปรีวีเคาน์ซิลนส์ มาจากภาษาอังกฤษว่า Privy Council

ปรากฏในสมัยรัชกาลที่ 5

ปรีวีเคาน์ซิลลอร์ มาจากภาษาอังกฤษว่า Privy

Councilors ปรากฏในสมัยรัชกาลที่ 5

เปรสิเดนต์ มาจากภาษาอังกฤษว่า President

ปรากฏในสมัยรัชกาลที่ 5 และ 6

มินิสเตอร์ มาจากภาษาอังกฤษว่า Minister

ปรากฏในสมัยรัชกาลที่ 4

เยเนรอลแอดไวเซอร์ มาจากภาษาอังกฤษว่า General

Advisor ปรากฏในสมัยรัชกาลที่ 5

ลิสเลตีฟแอดไวเซอร์ มาจากภาษาอังกฤษว่า Ligislative

Advisor ปรากฏในสมัยรัชกาลที่ 5

ผู้ปกครองส่วนภูมิภาค

กอมมิแซ มาจากภาษาฝรั่งเศสว่า Commissaire
ปรากฏในสมัยรัชกาลที่ 5
คอเวอเนอร์เยเนรอล มาจากภาษาอังกฤษว่า Governor
General ปรากฏในสมัยรัชกาลที่ 4
เรสิเดนต์ มาจากภาษาอังกฤษว่า Resident
ปรากฏในสมัยรัชกาลที่ 5
แอดซิสตัน เรสิเดนต์ มาจากภาษาอังกฤษว่า Assistant
Resident ปรากฏในสมัยรัชกาลที่ 5

ผู้ถูกปกครอง

ลัษเยก มาจากภาษาอังกฤษว่า Subject
ปรากฏในสมัยรัชกาลที่ 5

หน่วยงานส่วนภูมิภาค

กอโลนี มาจากภาษาอังกฤษว่า Colony
ปรากฏในสมัยรัชกาลที่ 5

ระบอบปกครอง

ปาร์ตีสลิสเต็ม มาจากภาษาอังกฤษว่า Party System
ปรากฏในสมัยรัชกาลที่ 6
รีพับลิก มาจากภาษาอังกฤษว่า Republic
ปรากฏในสมัยรัชกาลที่ 6
ลิมิเต็ดมอนาเคิร์ มาจากภาษาอังกฤษว่า Limited
Monarchy ปรากฏใช้ในสมัยรัชกาลที่ 6

กฎระเบียบในการปกครอง

คอนสติตูชัน มาจากภาษาอังกฤษว่า Constitution
ปรากฏในสมัยรัชกาลที่ 6
มาแซลลอ มาจากภาษาอังกฤษว่า Martial Law
ปรากฏในสมัยรัชกาลที่ 5

สิทธิ อำนาจของประชาชน

ลิบตี มาจากภาษาอังกฤษว่า Liberty
ปรากฏในสมัยรัชกาลที่ 5

ฝ่ายนิติบัญญัติบุคคล

พลิติเซียน มาจากภาษาอังกฤษว่า Politician
ปรากฏในสมัยรัชกาลที่ 6

ปาร์ตี มาจากภาษาอังกฤษว่า Party
ปรากฏในสมัยรัชกาลที่ 6

โพลิติกัลปาร์ตี มาจากภาษาอังกฤษว่า Political
Party ปรากฏในสมัยรัชกาลที่ 5

เมมเบอร์ปาลิเยเมนต์ มาจากภาษาอังกฤษว่า Member
of Parliament ปรากฏในสมัยรัชกาลที่ 6

หน่วยงาน

ปาลิแมนต์ มาจากภาษาอังกฤษว่า Parliament
ปรากฏในสมัยรัชกาลที่ 5 และ 6

เสนเต มาจากภาษาอังกฤษว่า Senate
ปรากฏในสมัยรัชกาลที่ 4

วิธีการ

โพรเตด มาจากภาษาอังกฤษว่า Protest
ปรากฏในสมัยรัชกาลที่ 5

2. คำที่ยืมมาใช้โดยการแปรรูปศัพท์ (Calquing) การยืมศัพท์
ภาษาอังกฤษหรือฝรั่งเศสมาใช้โดยการแปลศัพท์ เป็นการรับความคิดใหม่
เข้ามา จากนั้นจึงกำหนดศัพท์ เพื่อใช้แทนความคิดนั้นๆ โดยแปลจากรูปศัพท์
เดิม ซึ่งการแปลศัพท์นี้อาจใช้คำไทย คำบาลีสันสกฤต หรือประสมคำใหม่
วิธีการแปลศัพท์ที่ใช้ในช่วงรัชกาลที่ 4 - รัชกาลที่ 7 มีดังนี้

ก. ใช้คำบาลีสันสกฤตแปลศัพท์ ได้แก่

ศัพท์ฝ่ายบริหาร

หน่วยงานส่วนกลาง

พาณิชย์ (กระทรวง) เป็นการรับความคิดเรื่องหน่วยงานที่ดูแลการค้า เข้ามาแล้วกำหนดศัพท์แทนคำว่า Ministry of Commerce โดยการใช้คำว่า พาณิชย์ แปลศัพท์ ปรากฏในสมัยรัชกาลที่ 6

หน่วยงานส่วนภูมิภาค

ภาค เป็นการรับความคิดเรื่องหน่วยงานส่วนภูมิภาคที่รวมมณฑลเข้าด้วยกัน โดยแปลจากคำว่า Region ปรากฏในสมัยรัชกาลที่ 6, 7

ข. ประสมคำ ได้แก่

- คำไทยประสมคำไทย

ศัพท์ฝ่ายบริหาร

หน่วยงานส่วนกลาง

ทหารเรือ (กระทรวง) รับความคิดเรื่องหน่วยงานที่ดูแลการทหารเรือเข้ามา โดยแปลจาก Ministry of Navy ปรากฏในสมัยรัชกาลที่ 6, 7

ศัพท์ฝ่ายนิติบัญญัติ

บุคคล

ผู้คัดค้าน เป็นการรับความคิดเรื่องผู้ที่ไม่เห็นด้วยกับหลักการหรือข้อเสนอ โดยแปลจาก Opposition ปรากฏในสมัยรัชกาลที่ 6

หลักการหรือวิธีการ

ลงคะแนนลับ เป็นการรับแนวคิดเรื่องการออกเสียงลงมติเรื่องใดโดยไม่เปิดเผยว่าผู้ใดมีความเห็นอย่างไร โดยแปลจาก Secret Ballot ปรากฏในสมัยรัชกาลที่ 7

เลือกตั้ง เป็นการรับแนวคิดเรื่องการลงคะแนนเลือกบุคคลเป็นผู้แทนของตน โดยแปลจาก Elect ปรากฏในสมัยรัชกาลที่ 7

- คำไทยประสมบาลีสันสกฤต ได้แก่

ศัพท์ฝ่ายบริหาร

หน่วยงานส่วนกลาง

การต่างประเทศ (กระทรวง) เป็นการรับแนวความคิดเรื่องหน่วยงานซึ่งดูแลติดต่อกับต่างประเทศ โดยแปลจาก Ministry of Foreign Affairs ปรากฏในสมัยรัชกาลที่ 5, 6, 7

โทรเลขและไปรษณีย์ เป็นการรับแนวความคิดเรื่องการโทรเลขและไปรษณีย์ โดยแปลจาก Telegraph and Post ปรากฏในสมัยรัชกาลที่ 5

หลักการและวิธีการ

กฎระเบียบในการปกครอง

กฎอัยการศึก เป็นการรับแนวความคิดเรื่องข้อบังคับที่ใช้ในยามบ้านเมืองเกิดเหตุการณ์คับขัน โดยแปลจาก Martial Law ปรากฏในสมัยรัชกาลที่ 6, 7

ศัพท์ฝ่ายนิติบัญญัติ

บุคคล

คณะกรรมการเมือง คณะพรตการเมือง เป็นการรับแนวคิดเรื่องกลุ่มบุคคลที่รวมตัวกันเพื่อการเมือง โดยแปลจาก Political Party ปรากฏในสมัยรัชกาลที่ 7

นักรู้การเมือง เป็นการรับแนวความคิดเรื่องบุคคลที่สนใจการเมือง โดยแปลจาก Politician ปรากฏในสมัยรัชกาลที่ 6

ผู้แทนราษฎร เป็นการรับแนวความคิดเรื่องบุคคลซึ่งราษฎรเลือกให้เป็นผู้แทนของตนเพื่อบริหารบ้านเมือง โดยแปลจาก Representatives ปรากฏในสมัยรัชกาลที่ 7

สมาชิกสภาผู้แทนราษฎร เป็นการรับแนวความคิดเรื่องบุคคลซึ่งราษฎรเลือกให้เป็นผู้แทนของตนเพื่อบริหารบ้านเมือง โดยแปลจาก Members of Representatives ปรากฏในสมัยรัชกาลที่ 7

หน่วยงาน

สภาผู้แทนราษฎร เป็นการรับแนวความคิดเรื่องการประชุมสภา
ผู้แทนราษฎร โดยแปลงจาก House of Representatives ปรากฏใน
สมัยรัชกาลที่ 7

หลักการหรือวิธีการ

ประชุมวิสามัญ เป็นการรับแนวความคิดเรื่องการประชุมซึ่งจัดขึ้น
เป็นพิเศษนอกเหนือจากการประชุมปกติ โดยแปลงจาก Extraordinary
Session ปรากฏในสมัยรัชกาลที่ 7

สมัยประชุมสามัญ เป็นการรับแนวความคิดเรื่องการประชุมซึ่ง
กำหนดตามวาระที่กำหนดว่าจะจัดปีละกี่ครั้ง แปลจาก Ordinary Session
ปรากฏในสมัยรัชกาลที่ 7

ศัพท์ฝ่ายตุลาการบุคคล

ผู้พิพากษา เป็นการรับแนวความคิดเรื่องผู้พิจารณาตัดสินคดี
แปลงจาก Judge ปรากฏในสมัยรัชกาลที่ 5,7

- คำไทยประสมเขมร ได้แก่

ศัพท์ฝ่ายนิติบัญญัติบุคคล

รองประธาน เป็นการรับแนวความคิดเรื่องผู้ทำหน้าที่ช่วย
ประธานผู้ดำเนินการประชุม โดยแปลงจาก Vice - President
ปรากฏในสมัยรัชกาลที่ 7

- คำไทยประสมบาลีสันสกฤตและเขมร ได้แก่

ศัพท์ฝ่ายนิติบัญญัติบุคคล

ประธานของสภา เป็นการรับแนวความคิดเรื่องผู้ทำหน้าที่เป็นผู้
ดำเนินการประชุมสภาผู้แทน โดยแปลงจาก President of House of
Representatives ปรากฏในสมัยรัชกาลที่ 7

- คำบาสีสันสกฤตประสมในลักษณะสมาส

ศัพท์ฝ่ายบริหาร

ผู้ปกครองส่วนกลาง

อภิรัฐมนตรี เป็นการรับแนวความคิดเรื่องที่ปรึกษาราชการของพระมหากษัตริย์ โดยแปลจาก Supreme Councillors ปรากฏในสมัยรัชกาลที่ 7

อภิรัฐมนตรีสภา เป็นการรับแนวความคิดเรื่องคณะที่ปรึกษาราชการของพระมหากษัตริย์ โดยแปลจาก Supreme Council ปรากฏในสมัยรัชกาลที่ 7

- คำบาสีสันสกฤตประสมในลักษณะสมาส ได้แก่

ศัพท์ฝ่ายบริหาร

ผู้ปกครองส่วนกลาง

รัฐบาล เป็นการรับแนวความคิดเรื่องกลุ่มบุคคลซึ่งทำหน้าที่บริหารประเทศ โดยแปลจาก Government ปรากฏในสมัยรัชกาลที่ 5, 6, 7

องคมนตรี เป็นการรับแนวความคิดเรื่องที่ปรึกษาในองค์พระมหากษัตริย์ แปลจาก Privy Councillors ปรากฏในสมัยรัชกาลที่ 6, 7

หน่วยงานส่วนกลาง

ยุติธรรม (กระทรวง) เป็นการรับแนวความคิดเรื่องหน่วยงานซึ่งดูแลการศาล โดยแปลจาก Ministry of Justice ปรากฏในสมัยรัชกาลที่ 5, 6, 7

เศรษฐกิจ (กระทรวง) เป็นการรับแนวคิดเรื่องหน่วยงานซึ่งดูแลการเศรษฐกิจของประเทศ โดยแปลจาก Ministry of Economic Affairs ปรากฏในสมัยรัชกาลที่ 7

- คำบาสีสันสกฤตประสมในลักษณะลนธิ ได้แก่

คัพท์ฝ่ายบริหาร

หน่วยงานส่วนกลาง

ศึกษาธิการ (กระทรวง) รับแนวความคิดเรื่องหน่วยงานซึ่งดูแลการศึกษา โดยแปลจาก Ministry of Education ปรากฏในสมัยรัชกาลที่ 6

ระบอบการปกครอง

ประชาธิปไตย, ประชาธิปัตย์ เป็นการรับแนวความคิดเรื่อง การปกครองโดยประชาชน โดยแปลจาก Democracy ปรากฏในสมัยรัชกาลที่ 6 และ 7

สมบูรณาญาสิทธิราชย์ เป็นการรับความคิดเรื่องระบอบปกครองซึ่งพระมหากษัตริย์มีอำนาจเด็ดขาด โดยแปลจาก Absolute Monarchy ปรากฏในสมัยรัชกาลที่ 7

- คำบาสีสันสกฤตประสมเขมร ได้แก่

คัพท์ฝ่ายบริหาร

หลักและวิธีการที่ใช้ในการปกครองประเทศ

สิทธิอำนาจต่างๆของประชาชน

อำนาจบริหาร เป็นการรับความคิดเรื่องอำนาจในการบริหารประเทศ โดยแปลจาก Executive Power ปรากฏในสมัยรัชกาลที่ 7

อำนาจตุลาการ เป็นการรับความคิดเรื่องอำนาจที่ใช้ทางการศาล โดยแปลจาก Judicial Power ปรากฏในสมัยรัชกาลที่ 7

อำนาจนิติบัญญัติ เป็นการรับความคิดเรื่องอำนาจที่ใช้ในการออกกฎหมาย โดยแปลจาก Legislative Power ปรากฏในสมัยรัชกาลที่ 7

อำนาจนิติบัญญัติ เป็นการรับความคิดเรื่องอำนาจที่ใช้ในการปกครองประเทศ โดยแปลจาก Sovereignty Power ปรากฏในสมัยรัชกาลที่ 7

3. คำที่กำหนดขึ้นตามความหมายที่ยืมมา (Semantic Borrowing) เป็นการยืมความคิด หรือ ความหมายที่คำนั้นสื่อมา แล้วกำหนดคำที่ใช้แทนความหมายที่รับมาใหม่ ซึ่งวิธีการสร้างคำนี้ มีดังต่อไปนี้

ก. ใช้คำไทย ได้แก่

คำที่ฝ่ายบริหาร

ผู้ปกครองส่วนภูมิภาค

กำนัน ยืมความหมายของคำว่า Village Headman ซึ่งหมายถึง ผู้ปกครองตำบล ปรากฏในสมัยรัชกาลที่ 5, 6, 7

หน่วยงานส่วนภูมิภาค

เมือง ยืมความหมายของคำว่า Province ซึ่งหมายถึง หน่วยการปกครองส่วนภูมิภาคประกอบด้วยอำเภอหลายๆ อำเภอ ปรากฏในสมัยรัชกาลที่ 5, 6

ข. ใช้คำบาลีสันสกฤต ได้แก่

คำที่ฝ่ายบริหาร

ผู้ปกครองส่วนภูมิภาค

อุปราช ยืมความหมายของคำว่า Region Governor ซึ่งหมายถึง ผู้บัญชาการประจำภาค ปรากฏในสมัยรัชกาลที่ 6, 7

หน่วยงานส่วนภูมิภาค

มณฑล ยืมความหมายของคำว่า Circle ซึ่งหมายถึง การปกครองส่วนภูมิภาคซึ่งรวมมณฑลหลายๆ มณฑล ปรากฏในสมัยรัชกาลที่ 5, 6, 7

สิทธิอำนาจต่างๆ ของประชาชน

สิทธิ ยืมความหมายของคำว่า Right ซึ่งหมายถึง อำนาจโดยชอบธรรมที่บุคคลพึงมี ปรากฏในสมัยรัชกาลที่ 7

ค. ใช้คำเขมร ได้แก่

ศัพท์ฝ่ายบริหาร

หน่วยงานส่วนกลาง

กรม ยืมความหมายของคำว่า Department ซึ่งหมายถึง หน่วยงานย่อยรองจากกระทรวง ปรากฏในสมัยรัชกาลที่ 5, 6, 7

กระทรวง ยืมความหมายของคำว่า Ministry ซึ่งหมายถึง หน่วยงานซึ่งดูแลราชการฝ่ายต่างๆ ปรากฏในสมัยรัชกาลที่ 5, 6, 7

ทบวง ยืมความหมายของคำว่า Government Agency ซึ่งหมายถึง หน่วยงานซึ่งมีฐานะต่ำกว่ากระทรวงมีรัฐมนตรีว่าการ ปรากฏในสมัยรัชกาลที่ 7

หน่วยงานส่วนภูมิภาค

แขวง ยืมความหมายของคำว่า District ซึ่งหมายถึง หน่วยการปกครองรองจากเมือง หรือ จังหวัด ประกอบด้วย ตำบลหลายๆ ตำบล ปรากฏในสมัยรัชกาลที่ 5

จังหวัด ยืมความหมายของคำว่า Province ซึ่งหมายถึง หน่วยการปกครองส่วนภูมิภาค ประกอบด้วยอำเภอหลายๆ อำเภอ ปรากฏในสมัยรัชกาลที่ 6, 7

ตำบล ยืมความหมายของคำว่า Village ซึ่งหมายถึง หน่วยการปกครองส่วนภูมิภาครองจากอำเภอ ปรากฏในสมัยรัชกาลที่ 5, 6, 7

อำเภอ ยืมความหมายของคำว่า District ซึ่งหมายถึง หน่วยการปกครองรองจากเมือง หรือ จังหวัด ประกอบด้วย ตำบลหลายๆ ตำบล ปรากฏในสมัยรัชกาลที่ 5, 6, 7

ง. ประสมคำ มีวิธีการดังนี้

- คำไทยประสมคำไทย ได้แก่

ศัพท์ฝ่ายบริหาร

ผู้ปกครองส่วนภูมิภาค

กำนัน ยืมความหมายจากคำว่า Commune Headman ซึ่งหมายถึง หัวหน้าผู้ปกครองหมู่บ้าน ปรากฏในสมัยรัชกาลที่ 5

ผู้ใหญ่บ้าน ยืมความหมายจากคำว่า Commune Headman ซึ่งหมายถึง หัวหน้าผู้ปกครองหมู่บ้าน ปรากฏในสมัยรัชกาลที่ 5, 6, 7

ผู้ถูกปกครอง

คนในบังคับ ยืมความหมายจากคำว่า Subject ซึ่งหมายถึง ชาวต่างประเทศซึ่งเข้ามาอยู่ในประเทศอื่น อยู่ในความดูแลของกงสุล ประจำชาติตน ปรากฏในสมัยรัชกาลที่ 5, 6, 7

หน่วยงานส่วนภูมิภาค

หมู่บ้าน ยืมความหมายจากคำว่า Commune ซึ่งหมายถึงหน่วย การปกครองส่วนภูมิภาครองจากตำบล ปรากฏในสมัยรัชกาลที่ 5, 6, 7

- คำไทยประสมบาลีสันสกฤต ได้แก่

ศัพท์ฝ่ายบริหารผู้ปกครองส่วนภูมิภาค

ข้าหลวงเทศาภิบาล ยืมความหมายจากคำว่า Resident ซึ่ง หมายถึง ผู้บัญชาการมณฑล ปรากฏในสมัยรัชกาลที่ 5
 ผู้บังคับการมณฑล ยืมความหมายจากคำว่า Resident ซึ่ง หมายถึง ผู้บัญชาการมณฑล ปรากฏในสมัยรัชกาลที่ 6
 ผู้ว่าราชการเมือง ยืมความหมายจากคำว่า Governor ซึ่ง หมายถึง ผู้ปกครองเมืองหรือจังหวัด ปรากฏในสมัยรัชกาลที่ 5, 6

หน่วยงานส่วนกลาง

คมนาคมและพาณิชย์การ (กระทรวง) ยืมความหมายจากคำว่า Communications and Commerce ซึ่งหมายถึงหน่วยงานซึ่งดูแล การคมนาคม และ การค้า ปรากฏในสมัยรัชกาลที่ 7
 ธรรมการแลศึกษาธิการ (กระทรวง) ยืมความหมายจากคำว่า Ministry of Education ซึ่งหมายความว่า หน่วยงานซึ่งดูแลการศึกษา ปรากฏในสมัยรัชกาลที่ 5

หน่วยงานส่วนภูมิภาค

เทศบาลเมือง ยืมความหมายจากคำว่า Municipality ซึ่ง หมายถึง รูปแบบการปกครองส่วนภูมิภาครูปแบบหนึ่ง ปรากฏในสมัยรัชกาลที่ 7

ศัพท์ฝ่ายตุลาการหน่วยงาน

ศาลเมือง ยืมความหมายจากคำว่า Province Court ซึ่งหมายถึง ศาลชำระความประจำเมือง ปรากฏในสมัยรัชกาลที่ 5,6

ศาลแขวง ยืมความหมายจากคำว่า District Court ซึ่งหมายถึง ศาลชำระความประจำอำเภอ ปรากฏในสมัยรัชกาลที่ 5,7

- คำไทยประสมเขมร ได้แก่

ศัพท์ฝ่ายบริหารผู้ปกครองส่วนภูมิภาค

นายแขวง ยืมความหมายจากคำว่า Commissaire ซึ่งหมายถึง ผู้ปกครองอำเภอ ปรากฏในสมัยรัชกาลที่ 5

นายอำเภอ ยืมความหมายจากคำว่า Commissaire ซึ่งหมายถึง ผู้ปกครองอำเภอ ปรากฏในสมัยรัชกาลที่ 5,6,7

ปลัดเมือง ยืมความหมายจากคำว่า Deputy Governor ซึ่งหมายถึง ผู้ช่วยผู้ว่าราชการเมือง ปรากฏในสมัยรัชกาลที่ 6

ผู้บังคับกองตำรวจจังหวัด ยืมความหมายจากคำว่า Police Commanding Officer ซึ่งหมายถึง ผู้ดูแลความสงบเรียบร้อยในจังหวัด ปรากฏในสมัยรัชกาลที่ 6

หน่วยงานส่วนภูมิภาค

กิ่งอำเภอ ยืมความหมายจากคำว่า Sub-District ซึ่งหมายถึง หน่วยงานส่วนภูมิภาคซึ่งมีฐานะเทียบเท่าอำเภอ ปรากฏในสมัยรัชกาลที่ 5,6,7

- คำไทยประสมบาลีสันสกฤตและเขมร ได้แก่

ศัพท์ฝ่ายบริหารผู้ปกครองส่วนภูมิภาค

ผู้ว่าราชการจังหวัด ยืมความหมายจากคำว่า Governor ซึ่งหมายถึง ผู้ปกครองเมืองหรือจังหวัด ปรากฏในสมัยรัชกาลที่ 6,7

แพทย์ประจำตำบล ยืมความหมายจากคำว่า Local Doctor ซึ่งหมายถึง แพทย์ซึ่งมีหน้าที่รักษาคนในตำบล ปรากฏในสมัยรัชกาลที่ 6

- คำไทยประสมบาลีสันสกฤตและอังกฤษ ได้แก่

ศัพท์ฝ่ายบริหาร

กฎระเบียบในการปกครอง

กฎหมายโค้ด ยืมความหมายจากคำว่า Code ซึ่งหมายถึง ประมวลกฎหมาย ปรากฏในสมัยรัชกาลที่ 5

- คำประสมบาลีสันสกฤตในลักษณะคำประสม ได้แก่

ศัพท์ฝ่ายบริหาร

ผู้ปกครองส่วนกลาง

คณะรัฐมนตรี ยืมความหมายจากคำว่า Cabinet ซึ่งหมายถึง คณะบุคคลซึ่งบริหารประเทศ ปรากฏในสมัยรัชกาลที่ 7

หน่วยงานส่วนภูมิภาค

เทศบาลนคร ยืมความหมายจากคำว่า Municipality ซึ่งหมายถึง รูปแบบการปกครองส่วนภูมิภาครูปแบบหนึ่ง ปรากฏในสมัยรัชกาลที่ 7

กฎระเบียบในการปกครอง

กฎเสนาบดี ยืมความหมายจากคำว่า Ministerial Regulation ซึ่งหมายถึง กฎซึ่งเจ้ากระทรวงออกเพื่อใช้บังคับ ปรากฏในสมัยรัชกาลที่ 5, 6, 7

กฎมณเฑียรบาล ยืมความหมายจาก Palace Law ซึ่งหมายถึง ระเบียบข้อบังคับภายในพระบรมมหาราชวัง ปรากฏในสมัยรัชกาลที่ 6, 7

พระราชกฤษฎีกา ยืมความหมายจากคำว่า Royal Decree ซึ่งหมายถึง กฎหมายประเภทหนึ่งซึ่งพระมหากษัตริย์ทรงตราขึ้น ปรากฏในสมัยรัชกาลที่ 6, 7

ศัพท์ฝ่ายนิติบัญญัติบุคคล

อัยการมณฑล ยืมความหมายจากคำว่า Circle Prosecutor
ซึ่งหมายถึง ผู้ไต่สวนคดี ปราบฏในสมัยรัชกาลที่ 6

หน่วยงาน

ศาลมณฑล ยืมความหมายจากคำว่า Circle Court ซึ่งหมายถึง
ศาลชำระความประจำมณฑล ปราบฏในสมัยรัชกาลที่ 5, 6, 7

ศาลฎีกา ยืมความหมายจากคำว่า Supreme Court ซึ่ง
หมายถึง ศาลสูงสุด ปราบฏในสมัยรัชกาลที่ 5

- คำประสมบาลีสันสกฤตในลักษณะสมาส ได้แก่

ศัพท์ฝ่ายบริหารผู้ปกครองส่วนกลาง

รัฐมนตรี ยืมความหมายจากคำว่า Ministry ซึ่งหมายถึง
เจ้ากระทรวง ปราบฏในสมัยรัชกาลที่ 7

เสนาบดี ยืมความหมายจากคำว่า Ministry ซึ่งหมายถึง
เจ้ากระทรวง ปราบฏในสมัยรัชกาลที่ 5, 6, 7

ผู้ปกครองส่วนภูมิภาค

สมุหเทศาภิบาล ยืมความหมายจากคำว่า Resident ซึ่งหมายถึง
ผู้บัญชาการมณฑล ปราบฏในสมัยรัชกาลที่ 6, 7

หน่วยงานส่วนกลาง

ธรรมการ (กระทรวง) ยืมความหมายจากคำว่า Ministry
of Education ซึ่งหมายถึง หน่วยงานซึ่งดูแลการศึกษา ปราบฏในสมัย
รัชกาลที่ 5, 6, 7

มรุธาธร (กระทรวง) ยืมความหมายจากคำว่า Ministry
of Privy Seal ซึ่งหมายถึง หน่วยงานซึ่งดูแลรักษาตราพระราชลัญจกร

หน่วยงานส่วนภูมิภาค

ประเทศราช ยืมความหมายจากคำว่า Colony ซึ่งหมายถึง เมืองซึ่งเป็นเมืองขึ้น ปรากฏในสมัยรัชกาลที่ 6

กฎระเบียบในการปกครอง

รัฐธรรมนูญ ยืมความหมายจากคำว่า Constitution ซึ่งหมายถึง กฎหมายสูงสุดในการปกครองประเทศ ปรากฏในสมัยรัชกาลที่ 7

สิทธิอำนาจต่างๆของประชาชน

เสรีภาพ ยืมความหมายจากคำว่า Liberty ซึ่งหมายถึง ความเป็นอิสระไม่ขึ้นต่อผู้ใด ปรากฏในสมัยรัชกาลที่ 6, 7

เอกราช ยืมความหมายจากคำว่า Independence ซึ่งหมายถึง ความไม่ขึ้นต่อผู้ใด ปรากฏในสมัยรัชกาลที่ 4, 7

ศัพท์ฝ่ายนิติบัญญัติ

หน่วยงาน

รัฐสภา ยืมความหมายจากคำว่า Parliament ซึ่งหมายถึง ที่ประชุมการบ้านเมือง ปรากฏในสมัยรัชกาลที่ 6

ศัพท์ฝ่ายตุลาการ

บุคคล

อนุญาโตตุลาการ ยืมความหมายจากคำว่า Arbitrator ซึ่งหมายถึง ผู้ตัดสินคดีซึ่งทั้งโจทก์และจำเลยยินยอมพร้อมใจให้ตัดสิน ปรากฏในสมัยรัชกาลที่ 5, 6, 7

อัยการ ยืมความหมายจากคำว่า Prosecutor ซึ่งหมายถึง ผู้มีหน้าที่ไต่สวนคดี ปรากฏในสมัยรัชกาลที่ 5

- คำประสมบาลีสันสกฤตในลักษณะสนธิ ได้แก่

ศัพท์ฝ่ายบริหาร

หน่วยงานส่วนกลาง

คมนาคม (กระทรวง) ยืมความหมายจากคำว่า Ministry of Communication ซึ่งหมายถึง หน่วยงานซึ่งดูแลการไปรษณีย์โทรเลขและ การก่อสร้าง ปรากฏในสมัยรัชกาลที่ 6, 7

โยธาธิการ (กระทรวง) ยืมความหมายจากคำว่า Ministry of Public Works ซึ่งหมายถึงหน่วยงานซึ่งดูแลการก่อสร้างต่างๆ ปรากฏในสมัยรัชกาลที่ 5,6

ยุทธนาธิการ ยืมความหมายจากคำว่า Military ซึ่งหมายถึง หน่วยงานซึ่งดูแลการทหารบกทหารเรือ ปรากฏในสมัยรัชกาลที่ 5

ราชเลขาธิการ ยืมความหมายจากคำว่า Secretariat of State ซึ่งหมายถึง หน่วยงานซึ่งดูแลการโต้ตอบจดหมาย ปรากฏในสมัยรัชกาลที่ 5,6

ราชเลขาธิการ ยืมความหมายจากคำว่า Secretariat of State ซึ่งหมายถึง หน่วยงานซึ่งดูแลการโต้ตอบจดหมาย ปรากฏในสมัยรัชกาลที่ 6,7

สุขาภิบาล ยืมความหมายจากคำว่า Sanitary ซึ่งหมายถึง หน่วยงานซึ่งดูแลการสาธารณสุข ปรากฏในสมัยรัชกาลที่ 5,6

- คำเขมรประสมเขมร ได้แก่

คัมภ์ฝ่ายบริหาร

ผู้ปกครองส่วนกลาง

ปลัดทูลฉลอง ยืมความหมายมาจากคำว่า Under Secretary ซึ่งหมายถึง ผู้ช่วยเจ้ากระทรวง ปรากฏในสมัยรัชกาลที่ 5

ผู้ปกครองส่วนภูมิภาค

ปลัดจังหวัด ยืมความหมายจากคำว่า Deputy Governor ซึ่งหมายถึง ผู้ช่วยผู้ว่าราชการจังหวัด ปรากฏในสมัยรัชกาลที่ 6

- คำบาลีสันสกฤตประสมเขมร ได้แก่

คัมภ์ฝ่ายบริหาร

ผู้ปกครองส่วนภูมิภาค

ปลัดมณฑล ยืมความหมายจากคำว่า Assistant Resident ซึ่งหมายถึง ผู้ช่วยผู้บัญชาการมณฑล ปรากฏในสมัยรัชกาลที่ 5,6,7

หน่วยงานส่วนกลาง

กระทรวงกลาโหม, กลาโหม ยืมความหมายจากคำว่า Ministry of Defence ซึ่งหมายถึง หน่วยงานซึ่งมีหน้าที่ป้องกันประเทศ ปรากฏในสมัยรัชกาลที่ 5, 6, 7

พระคลังมหาสมบัติ ยืมความหมายจากคำว่า Ministry of Finance ซึ่งหมายถึง หน่วยงานซึ่งดูแลการเงินของแผ่นดิน ปรากฏในสมัยรัชกาลที่ 5, 6, 7

หน่วยงานส่วนภูมิภาค

เทศบาลตำบล ยืมความหมายจากคำว่า Municipality ซึ่งหมายถึง รูปแบบการปกครองส่วนภูมิภาครูปแบบหนึ่ง ปรากฏในสมัยรัชกาลที่ 7

กฎระเบียบในการปกครอง

กฎกระทรวง ยืมความหมายจากคำว่า Ministerial Regulation ซึ่งหมายถึง ระเบียบข้อบังคับที่เจ้ากระทรวงตราขึ้นใช้บังคับ ปรากฏในสมัยรัชกาลที่ 7

ศัพท์ฝ่ายตุลาการบุคคล

อัยการจังหวัด ยืมความหมายจากคำว่า Province Prosecutor ซึ่งหมายถึง ผู้มีหน้าที่ไต่สวนคดี ปรากฏในสมัยรัชกาลที่ 6

หน่วยงาน

ศาลจังหวัด ยืมความหมายจากคำว่า Province Court ซึ่งหมายถึง ศาลชำระความประจำจังหวัด ปรากฏในสมัยรัชกาลที่ 6, 7

จากลักษณะของศัพท์ทั้ง 3 ชนิด สามารถจำแนกลักษณะของศัพท์ในแต่ละรัชกาลได้ดังนี้

ลักษณะของศัพท์	รัชกาล			
	ร.4	ร.5	ร.6	ร.7
1. คำยืมโดยการทับศัพท์ (30)	5	19	10	1
2. คำที่ยืมมาใช้โดยการแปล รูปศัพท์ (32)	-	5	10	25
3. คำที่กำหนดขึ้นตามความหมาย ที่ยืมมา (66)	1	37	46	47

จะสังเกตเห็นว่าคำยืมโดยการทับศัพท์พบมากในช่วงรัชกาลที่ 5 และ รัชกาลที่ 6 คำที่ยืมมาใช้โดยการแปลรูปศัพท์ พบมากในรัชกาลที่ 7 และ รัชกาลที่ 6 ส่วนรัชกาลที่ 5 พบน้อย รัชกาลที่ 4 ไม่ปรากฏคำลักษณะนี้ สำหรับคำที่กำหนดขึ้นแทนความหมายที่ยืมมา พบมากในสมัยรัชกาลที่ 5, 6, 7

ศูนย์วิทยทรัพยากร
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

4.3 สรุป

ลักษณะของศัพท์การเมืองการปกครองในรัชกาลที่ 4 ถึงรัชกาลที่ 7 สะท้อนให้เห็นวิธีการกำหนดศัพท์ของแต่ละรัชกาล ดังตารางต่อไปนี้

วิธีการ	รัชกาล			
	ร.4	ร.5	ร.6	ร.7
1. สร้างคำแทนความคิดที่เกิดขึ้น (67)	55	38	8	6
2. ยืมคำโดยการทับศัพท์ (30)	5	19	10	1
2. ยืมคำมาใช้โดยการแปลรูปศัพท์ (32)	-	5	10	25
3. กำหนดคำขึ้นตามความหมายที่ยืมมา (66)	1	37	46	47

ศูนย์วิทยทรัพยากร
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย